

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

dological competence of the future musical art teacher in the process of learning to play the piano]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

4. Voievicko, L. (2013). Ukrainski muzychno-vykonavski tradytsii [Ukrainian musical and performing traditions]. Kamianets-Podilskyi, 148 p. [in Ukrainian].

5. Huralnyk, N.P. (2013). Natsionalna fortepianna shkola yak fenomen muzychnoi osvity [National piano school as a phenomenon of music education]. *Actual issues of art education and upbringing*, Vol. (1), pp. 97–109. Available at: <https://www.repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/36373>. [in Ukrainian].

6. Huralnyk, N.P. (2021). Ukrainska fortepianna shkola XX stolittia v konteksti rozvytku muzychnoi pedahohiky: istoryko-metodolohichni ta teoretyko-tekhnohichni aspekty [Ukrainian piano school of the 20th century in the context of the development of music pedagogy: historical-methodological and theoretical-technological aspects]. *Monograph*. Kyiv, 460 p. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36373>. [in Ukrainian].

7. Huralnyk, N. & Ma Siniuan (2023). Emotsiino-stylove vidchuttia muzyky kompozytoriv-romantykiv u zdobuvachiv vyshchoi osvity: istoryko-metodolohichni ta teoretyko-metodychni aspekty formuvannia u protsesi fortepiannoi pidhotovky [Emotional-stylistic perception of music of romantic composers among higher education applicants: historical-methodological and theoretical-methodological aspects of formation in the process of piano training]. *Monograph*. Kyiv, 210 p. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43326>. [in Ukrainian].

8. Dedusenko, Zh. (2002). Vykonavska pianistychna shkola yak rid kulturnoi tradytsii [Performing piano school as a kind of cultural tradition]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].

9. Lysina, N. & Titovych, V. (2023). Klavirna muzyka Renesansu i Baroko: vydatni yevropeiski muzykanty [Piano music of the Renaissance and Baroque: outstanding European musicians]. *Historical, theoretical and methodical aspects: monograph*. Kyiv, 496 p. [in Ukrainian].

10. Liu Keshuan (2017). Formuvannia vmin stvorennia muzychno-obraznoi dramaturhii v maibutnikh uchyteliv muzyky u protsesi navchannia hry na fortepiano [Formation of the skills of creating musical-figurative drama in future music teachers in the process of learning to play the piano]. *Candidate's thesis*. Sumy, 20 p. [in Ukrainian].

11. Mykhalchuk, Z. (2021). Kharkivska fortepianna shkola v 60–70-kh rokakh XX stolittia: imena, tradytsii, vykonavski pryntsypy [Kharkiv piano school in the 60–70's of the 20th century: names, traditions, performing principles]. *Music art and culture*, No. 2 (31), pp. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524>. [in Ukrainian].

12. Tarapata-Bilchenko, L., Huralnyk, N. & Demydova, M. (2023). Kontsept "uchytel – uchen" u mystetskii osviti [The concept of "teacher – student" in art education]. *Topical Issues in the Humanities*. Issue. 66, Vol. 3, pp. 227–234. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-3-33>. [in Ukrainian].

13. Shevchenko, L.I. (2008). Novyi slovnyk inshomovnykh sliv [New dictionary of foreign words]. Kyiv, 672 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.03.2024

УДК 94 (477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304430>

Наталія Чубінська, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка"

Андрій Маслюк, аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка"

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено проблемі формування громадянських якостей студентів засобом ЗМІ. Засоби масової інформації як чинники формування громадянських якостей також відіграють важливу роль у житті суспільства. І від їхньої об'єктивної позиції, демократичних засад існування, правдивості відображення світу значною мірою залежить формування громадянських якостей особистості. Громадянська освіта повинна прищеплювати студентам розуміння причин та чинників політичного й економічного розвитку країни, її духовних і культурних цінностей, економічних ресурсів, характеру відносин з іншими країнами.

Процес становлення громадянського суспільства складний і тривалий. Завдання освіти – підготувати дітей та молодь не лише до життя у ньому, але й сформувати вміння будувати його. Коли мова йде про громадянське суспільство, то усвідомлюємо, що йдеться передовсім про розширення сфери свободи людини в приватному й соціальному вимірах, що загалом прийнято називати розвитком громадянського суспільства. У цьому сенсі роль ЗМІ надважлива, бо саме вони відображають пріоритетні тенденції життя соціуму і цей процес має бути об'єктивним.

Ключові слова: студенти; громадянськість; формування; громадянські якості; демократія; свобода.

Літ. 6.

Nataliia Chubinska, Ph.D. (*Pedagogy*), Associate Professor of the
Pedagogy and Innovative Education Department,
Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University

Andrii Masliuk, *Postgraduate Student of the Pedagogy and Innovative Education Department,*
Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University

MASS MEDIA AS A FACTOR IN THE FORMATION OF STUDENTS' CIVIC QUALITIES

The article deals with the problem of the formation of students' civic qualities using mass media which, being factors in the formation of civic qualities, also play a vital role in any society. The formation of civic qualities of a person mostly depends on the objective position of mass media, their democratic principles of existence and true reflection of the world. Civic education should develop students' awareness about the reasons and factors affecting the political and economic development of the country, its spiritual and cultural values, economic resources, and the nature of its relations with foreign countries.

The process of the formation of civil society is complex and lengthy. One of the education tasks is to train children and the youth not only to live in civil society but also to instil the ability to build it. Dealing with civil society, we realize that it is primarily about expanding the scope of human freedoms in both private and social spheres, which is generally used to being called the development of civil society. In this sense, the role of mass media is crucial as they reflect the key trends of society and this process requires objectivity.

The consideration of the issue of civic education in the context of modern Ukrainian education is strongly related to such concepts as human rights, democracy, freedom, equality, peace, and the formation of social responsibility. Teaching democracy involves not only learning constitutional principles, legislative and political institutions, the historical development of democracy and other political systems, the structure of political parties, the citizens' rights in society, but also the development of democratic relations, skills, behaviour, and competencies. Students can actively participate in civil society institutions, namely, voluntary public organizations and social movements; independent mass media serving public needs and interests, shaping and disseminating public opinion; public opinion as a social institution; self-government bodies, etc.

Keywords: *students; citizenship; formation; civic qualities; democracy; freedom.*

Актуальність дослідження. Формування громадянської позиції та громадянських якостей особистості стає сьогодні завданням кожного педагога, батька, громадського діяча. Вчені вважають проблему формування громадянських якостей дітей, молоді і дорослих дуже важливою в ієрархії проблем нації та держави. Українцям як ніколи слід терміново сформувані бажані громадянські позиції задля збереження держави і народу. Ми маємо прагнути до формування громадянської свідомості особистості, яка підтримуватиме модель громадянина та його обов'язки перед нацією та державою, щоб гарантувати безпечне існування країни.

Незважаючи на постійні згадки про європейську ідентичність у ЗМІ, ми все ж повинні ставити Україну, як свою батьківщину, на перше місце. У державній політичній та економічній стратегії безпека країни та її громадян є неподільною та вищою категорією і завданням освіти та всіх її інституцій є формування громадянської культури кожного громадянина. Формування громадянства не обмежується освітнім процесом у школі. Він, на думку багатьох педагогів, охоплює все життя особистості. Засоби масової інформації (ЗМІ) як чинники формування громадянських якостей також відіграють важливу роль у житті суспільства. І

від їхньої об'єктивної позиції, демократичних засад існування, правдивості відображення світу значною мірою залежить формування громадянських якостей особистості.

Означена проблема не є новою для сучасної педагогіки. Дослідження громадянської освіти, формування громадянських якостей особистості, розбудова громадянського суспільства у сукупності усіх його інституцій займаються відомі вчені, які обґрунтовують проблему побудови громадянського суспільства в Україні, питання формування громадянських якостей особистості загалом та впливу на означені процеси ЗМІ, зокрема.

Тема формування громадянських якостей дітей та молоді активно розвивається сучасними українськими науковцями. У їхньому доробку знаходять своє відображення сутність громадянських цінностей, умови ефективної організації виховного процесу у руслі громадянознавства, специфіка підготовки викладача, учителя та вихователя для реалізації завдань громадянської освіти та виховання дітей і молоді, практичні аспекти організації громадянознавчої освіти в Україні [1; 2; 4]. Найбільш повно і детально проблеми громадянської освіти та виховання представлені у роботах Н. Абашкіної, А. Алексюка, О. Вишневського, П. Ігнатенко, Н. Косаревої, Л. Крицької, Б. Мельниченка,

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

В. Курило, Є. Москаленко, В. Поплужного, Л. Пуховської, В. Струманського, О. Сухомлинської, Г. Шевченко та ін. [1; 2; 3; 5; 6]. Науковці не лише теоретично обґрунтовують зміст та механізми громадянського становлення особистості, але й висвітлюють прикладний аспект реалізації окреслених завдань, вважаючи, що без громадянських компетенцій культура особистості не буде цілісною і це значним чином гальмуватиме загальний поступ суспільства.

Метою нашої статті є висвітлення особливостей формування громадянських якостей студентів засобом ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Проголошена в країні демократія не може сама по собі перетворитися у демократію реальну до тих пір, поки не буде збудоване громадянське суспільство. Будувати ж його може лише людина, яка прийняла громадянські цінності як власне переконання і хоче втілити їх у життя. Процес становлення громадянського суспільства складний і тривалий. Завдання освіти – підготувати дітей та молодь не лише до життя у ньому, але й прищепити вміння будувати його. Коли мова іде про громадянське суспільство, то усвідомлюємо, що йдеться перш за все про розширення сфери свободи людини в приватному й соціальному вимірах, що загалом прийнято називати розвитком громадянського суспільства. У цьому сенсі роль ЗМІ надважлива, бо саме вони відображають пріоритетні тенденції життя соціуму і цей процес має бути об'єктивним.

Громадянське (цивільне) суспільство – це сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави, в якій переважають громадянські цінності [3]. До останніх слід віднести: свободу, рівність громадян, повагу до приватної власності, самовідповідальність, верховенство права тощо [1, 306].

Проблема розуміння та пошуку шляхів оптимальної побудови громадянського суспільства була і залишається актуальною для усіх країн світу, не залежно від того, на якому етапі побудови держави та громадянських інституцій у ній вони знаходяться. Свідченням цього є також і те, що для французьких, британських, американських та інших вчених проблема пошуку нових принципів, методів, засобів та форм громадянського виховання підрастаючого покоління є актуальною і до кінця не вирішеною сьогодні.

Проблема громадянського виховання у змісті сучасної української освіти вивчається в контексті таких концепцій, як права людини, демократія, свобода, рівність, мир та формування соціальної відповідальності. Освіта про демократію охоплює

не лише вивчення конституційних принципів, законодавчих та політичних інститутів, історичного розвитку демократії та інших політичних систем, структури політичних партій та прав громадян у суспільстві, а й розвиток демократичних відносин, навичок, поведінки та компетентностей.

Сьогодні виникла значна необхідність у розробці програм щодо громадянського виховання та освіти для всіх вікових груп населення, особливо студентства. У сучасних вищих освітніх закладах робиться спроба запровадження курсів громадянства, які б дали змогу студентам не лише виробити певні компетенції у цій сфері, але й долучитися до діяльності громадянських інституцій, які функціонують на рівні освітніх закладів, організацій, об'єднань, рухів, громади тощо.

Активна участь студентів у житті закладу та громади сприяє розвитку важливої риси загальної культури особистості – громадянськості. Ця якість є основною для кожної особи, але її практичні вияви у багатьох випадках залежать від державних актів та інститутів. Той, хто володіє цією якістю, пов'язує своє поведінку та життя з інтересами й долею своєї рідної країни, усвідомлюючи свою відповідальність перед народом та іншими людьми, при цьому зберігаючи свою свободу та незалежність. Висока громадянська свідомість виникає з потреби встановлення гармонійних відносин між особистими інтересами і державою. Старанний громадянин розуміє свою особисту зацікавленість у прогресі держави, бачачи в цьому також поліпшення свого особистого життя.

Педагогіка ставить перед собою важливі завдання щодо розробки стратегій формування громадянської культури особистості, які у сучасних умовах ускладнюються нестабільністю та недотриманням принципів правової держави в українському суспільстві, йому притаманні надзвичайні для людського життя виклики (пандемія, війна), тому часто людина повинна мобілізувати надзусилля, щоб боронити власні інтереси та свободу, не стає осторонь тих процесів, які залежать власне від неї. Громадянська культура визначається як культура активної участі та підтримки, яка заохочує громадян до позитивного ставлення до політичної системи та забезпечення необхідного балансу між правами та обов'язками для забезпечення стабільного розвитку демократії.

Вважаємо, що вища школа повинна сприяти активній участі студентів у житті різноманітних суспільних інституцій, зокрема ЗМІ. Серед інститутів громадянського суспільства, у яких студенти можуть активно брати участь, можна відзначити наступні:

- добровільні громадські організації та громадські рухи;
- незалежні засоби масової інформації, які слу-

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

жать громадським потребам та інтересам, формують та публікують громадську думку;

- громадська думка, як соціальний інститут;
- органи місцевого самоврядування та інші.

Громадянська освіта – це освіта для демократії. Формування громадянської позиції студентів тісно пов'язане з процесом соціалізації особистості та дає змогу розвивати патріотичну та громадянську свідомість. Добре організована громадянська освіта повинна готувати студентів до:

- життя в громаді, частиною якої вони є, з повним усвідомленням своїх обов'язків і прав;
- вчити їх справлятися з ситуаціями, які ставить перед ними повсякденне життя;
- вмiлого використання власного інтелекту та критичного мислення, щоб мати можливість самовизначитися, розуміти та правильно оцінювати події та людей;
- усвідомлення і користування ЗМІ, як важливим інструментом громадянського суспільства.

Громадянська освіта повинна прищеплювати студентам розуміння причин та чинників політичного та економічного розвитку країни, її духовних і культурних цінностей, економічних ресурсів, характеру її відносин з іншими країнами – ближніми та дальніми, а також давати їм можливість дізнатися про значення політичних і соціальних інститутів та їх функціонування, особливо ЗМІ. У всіх країнах, де жителі байдужі до суспільних справ, політичні структури стають консервативними і ризикують зруйнуватися.

Завдання громадянської освіти, яка проводиться усіма інституціями, зокрема ЗМІ, полягає в тому, щоб підготувати молоду людину до прийняття різноманітних правових і особливо моральних обов'язків, коли вона стане повноцінним громадянином. Він повинен усвідомлювати обов'язки, які накладає на нього суспільство. До них належать:

- обов'язки перед собою: розвиток чеснот, необхідних для відповідального здійснення громадянських прав, удосконалення власної моральної сфери, поглиблення почуття гідності, набуття ставлень і звичок, які сприяють контактам з іншими людьми, повага до соціальної, професійної та громадянської природи, особливо почуття власної відповідальності;

- обов'язки по відношенню до інших: почуття солідарності, дух толерантності та розуміння, повага до переконань і прав інших людей, дотримання свого слова, здатність до співпраці з іншими;

- обов'язки перед державою: неухильне дотримання законів і чинних нормативних актів, чесність, прийняття викликів, покладених законом на всіх громадян, готовність діяти в політичній, соціальній та професійній сферах;

- обов'язки перед батьківщиною: розвивати любов до батьківщини без шовінізму та бажання,

щоб усі, хто її населяє, почувалися там у безпеці та могли гідно жити.

ЗМІ – це засоби масової комунікації, засоби масової інформації, засоби масової пропаганди, установи та технічні пристрої, за допомогою яких зміст інформації доводиться до дуже численних і різноманітних адресатів. До засобів масової інформації належать: багатотиражна преса, радіо, телебачення, фонографія, фільми, книги, Інтернет. ЗМІ пов'язані з масовою культурою. Вони почали розвиватися в XIX ст. (преса), у XX ст. розвиваються кіно (1920-ті роки), радіо (1930-ті роки), телебачення (1950-ті роки).

Сьогодні медіа впливають на розвиток і поведінку людей і соціальних спільнот, є активними формувальниками громадянського суспільства. Проблема полягає в масштабах цих впливів. Цей вплив носить масовий характер, охоплює все суспільство і зачіпає усі середовища та окремих осіб.

Засоби масової інформації є потужною зброєю багатьох кіл (не лише влади) для спрямування та формування громадської думки. Громадська думка – це погляди, установки, оцінки (судження) щодо актуального, конкретного об'єкта (цінності) чи конкретної особи та її способу поведінки, сформульовані та передані представниками громадськості. Важливість громадської думки полягає в тому, що вона має санкції і тим самим викликає реакцію груп і середовищ на поведінку, наприклад, даної людини в ситуаціях, які вважаються важливими для групи або середовища. До формування такої думки часто залучаються засоби масової інформації, серед творців яких можуть бути, зокрема: соціально активні люди; установи, що займаються передачею інформації, що мають широкий доступ до соціальних груп (агентства преси, газети, телебачення, радіо).

Сила та частота впливу засобів масової інформації на окрему людину, безсумнівно, велика, і вона ще більше зростає у випадку молодих і дуже молодих людей, які перебувають у фазі формування своєї особистості, фазі, яка так часто характеризується емоційною нестабільністю, відсутністю стійкої системи цінностей і норм, бунтарством і запереченням існуючого світу. Це часто призводить до стирання межі між добром і злом, правдою і брехнею, не дозволяє повноцінно критично сприймати інформацію чи думки і, відповідно, підвищує сприйнятливність до будь-якого впливу. Саме тому формування громадянських якостей студентів повинно опиратися на системний і науковий підхід, з урахуванням специфіки віку, уподобань, спрямованості особистості у юнацькому віці.

Висновки. Отже, одним із необхідних елементів, що сприяє функціонуванню демократичної правової держави, є існування громадянського суспільства. Завдяки йому країна сприймається як сильна, стабільна та дружня для громадян держава.

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Громадянське суспільство характеризується численністю форм діяльності окремих соціальних груп, у тому числі молоді. Ця діяльність надихається не державою, а ініціативою окремих громадян.

У зв'язку з суспільними змінами, спрямованими на поліпшення державного механізму та будівництво громадянського суспільства, зростає актуальність питань, пов'язаних із вихованням усвідомлених і активних громадян демократичного суспільства. Педагогіка та освіта мають активно сприяти формуванню громадянина та його включенню у суспільні процеси. Для досягнення цих цілей необхідно проводити не лише спеціальні заходи щодо вивчення громадянських цінностей, але й розвивати громадянські компетенції, спонукати студентів до участі в акціях, проєктах та різноманітних виховних заходах, що мають пряме або опосередковане відношення до громадянства.

У процесі формування громадянських якостей студентів важливими є ЗМІ у широкому сенсі цього поняття. Дуже важливо, щоб молодь брала активну участь у громадській діяльності, що дасть поштовх для розвитку громадянського суспільства в майбутньому. Важливим є також процес формування інформаційної культури студентів, оскільки не всі ЗМІ відзначаються правдивістю, об'єктивністю, демократизмом.

Окремих досліджень потребують питання функціонування ЗМІ за кордоном; важливим є також дослідження ролі ЗМІ у процесі виходу України із повоєнної кризи і розбудови громадянського суспільства у нових умовах тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.

2. Ігнатенко П., Косарева Н., Поплузний В. Громадянське виховання учнів в умовах українського державотворення. *Рідна школа*. 1996. № 3. С. 32–42.

3. Кін Джон. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення / переклад з англ. Київ : “К.І.С.” / “АНОД”, 2000. 78 с.

4. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу). URL: www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm

5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (проєкт). *Шлях освіти*. 2000. № 3.

6. Цимбалістий Б. Тавро бездержавності. *Політична культура українців*. Київ, 1994. 58 с.

REFERENCES

1. Vyshnevskiy, O. (2006). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainiskoi pedahohiky* [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. Drohobych, 608 p. [in Ukrainian].

2. Ihnatenko, P., Kosarieva, N. & Popluzhnyi, V. (1996). *Hromadianske vykhovannia uchniv v umovakh ukrainiskoho derzhavotvorennia* [Civic education of students in the conditions of Ukrainian state formation]. *Native school*. No. 3. pp. 32–42. [in Ukrainian].

3. Kin Dzhon (2000). *Hromadianske suspilstvo. Stari obrazy, nove bachennia* [Civil society. Old images, new vision]. Translation from English. Kyiv, 78 p. [in Ukrainian].

4. Kolodii, A. *Istorychna evoliutsiia hromadianskoho suspilstva ta uivlen pro noho (formuvannia idealu)* [Historical evolution of civil society and ideas about it (formation of the ideal)]. Available at: www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm [in Ukrainian].

5. *Kontseptsiiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainiskoi derzhavnosti (proekt)* (2000). [The concept of civic education of the individual in the conditions of the development of Ukrainian statehood (project)]. *The way of education*. No. 3. [in Ukrainian].

6. Tsybalisty, B. (1994). *Tavro bezderzhavnosti* [Brand of statelessness]. *Political culture of Ukrainians*. Kyiv, 58 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2024

“Вміння вести розмову – це талант”.

*Стендаль
французький письменник*

“Пам'ять – це мідна дошка, вкрита буквами, які час непомітно згладжує, якщо іноді їх не поновляти різцем”.

*Джон Лок
англійський філософ*

“Праця звільняє нас від трьох великих лих: нудьги, пороку і нестатків”.

*Вольтер
французький філософ*

